

טומאה וטהרה

מטרת חיבור זה לתמצת את הכללים הבסיסיים והשכיחים בלבד, כדי לסדר ולסכם את הנושא ולתת רקע ללימוד הסוגיות. כמובן שדינים רבים אינם מפורטים בחיבור זה. ליתר פירוט ניתן לעיין באנציקלופדיה תלמודית ערך טמאה וערך טהרה, ב"מפת הטהרה" של ש. י. ווינפלד ובספר "שערי דעת"

תוכן

- (א) דרגות הטומאה**
 3.....אבי אבות, אב, ראשון, שני, שלישי, רביעי, חמישי.....
- (ב) אבות הטומאה**
 4.....מת, זב, זבה, נידה, יולדת, מצורע, נבלה, שרץ, זרע, פרה אדומה.....
- (ג) דרכי ההיטמאות**
 5.....מגע, משא, מדרס, היסט, אוהל, ביאת אישה.....
- (ד) הדברים הנטמאים**
 7.....אדם, כלים, אוכלים, משקים.....
- (ה) ירידת הדרגה בהיטמאות**
 8.....אבי אבות, אב, ראשון, שני, שלישי, רביעי, חמישי.....
- (ו) קדושת הדבר הנטמא**
 9.....חולין, תרומה, קודש, מי חטאת.....
- (ז) דיני הטמא**
 10.....מעשר, תרומה, קודש, מחנות.....
- (ח) דרכי ההיטהרות**
 11.....טבילה, הזאה, קורבן.....
- (ט) הדברים הנטהרים**
 12.....אדם, כלים, אוכלים, משקים, כלי חרס.....
- (י) סיכום**
 13.....הנטמאים, הנטמאים, הדרכים שמתמאה, קדושת הנטמא, הדברים שאסור...

(א) דרגות הטומאה

אבי אבות, אב, ראשון, שני, שלישי, רביעי, חמישי

דרגות הטומאה מתחלקות לשני סוגים: אבות הטומאה וולדות הטומאה. כל אחד מהסוגים הללו מתחלק לדרגות שונות, ואלו הן - מהחמורה לקלה:

אבות הטומאה: אבי אבות הטומאה

אב הטומאה

ולדות הטומאה: ראשון לטומאה

שני לטומאה

שלישי לטומאה

רביעי לטומאה

חמישי לטומאה.

כלל: אבות הטומאה יכולים להיות מקור הטומאה, כלומר שלא נטמאו מדבר אחר אלא הם יוצרים את הטומאה בעצמם, כגון מת, זב ושרץ. אך ולדות הטומאה תמיד רק מקבלים את טומאתם מדבר אחר טמא, כגון אדם שנטמא משרץ, אוכל שנטמא מאדם שנטמא מנבילה.

יוצא מן הכלל: הרבה טומאות דרבנן הן עצמן מקור הטומאה (ולא נטמאו מדבר אחר), ואעפ"כ הם שני, כגון סתם ידיים, כתבי הקודש והבא במים שאובים.

(ב) אבות הטומאה

מת, זב, זבה, נידה, יולדת, מצורע, נבלה, שרץ, זרע,
פרה אדומה

אלו הן אבות הטומאה:

אבי אבות הטומאה:

מת

אבות הטומאה:

זב, זבה, נידה, יולדת, מצורע (וכן בגד, בית ואבן המנוגעים),
נבלה (של בהמה או חיה, בין אם היא אסורה באכילה ובין אם היא
מותרת), נבלת עוף טהור,
שרץ (שמונה שרצים),
שכבת זרע,
פרה אדומה, פרים ושעירים הנשרפים ושעיר המשתלח.

ג) דרכי ההיטמאות

מגע, משא, מדרס, היסט, אוהל, ביאת אישה

דבר טמא יכול לטמא דבר טהור, ויש לכך דרכים שונות. דרך ההיטמאות תלויה בסוג הטומאה. סידרנו כאן את דרכי ההיטמאות מהמרוכה (זו שמטמאה כמעט בכל הטומאות) אל המועטת (זו שכמעט ואינה מטמאה).

מגע - כל הטומאות (חוץ מנבלת עוף טהור, ופרה אדומה פרים ושעירים הנשרפים ושעיר המשתלח), ואפילו ולדות הטומאה.

משא (הנטמא נושא את המטמא) - מת, זב, זבה, נידה, יולדת, מצורע ונבלה.

מדרס (-משכב מושב ומרכב, שהטמא דורס על הנטמא) **והיסט** (הטמא מזיז את הנטמא) - זב, זבה, נידה ויולדת (ומצורע מטמא במדרס ולא בהיסט).

אוהל - רק מת (ומצורע מטמא בביאה לבית, שהיא דומה לאוהל).

ביאת אישה - הנשים הטמאות: זבה, נידה ויולדת.

טבלה לסיכום:

מגע	משא	מדרס, היסט	אוהל
מת	•	•	•
זב, זבה, נידה, יולדת	•	•	•
נבלה	•	•	•
שרץ, שכבת זרע, ולד טומאה	•	•	•

הערה: יש שתי דרכים שכל אחת מהן מיוחדת רק לטומאה מסויימת, ורק היא מטמאת ע"י דרך זו:

א) בליעה - מטמאה רק בנבילת עוף טהור.

ב) נבילת עוף טהור - מטמאה רק ע"י בליעה.

(ב) התעסקות - מטמאה רק בפרה אדומה, פרים ושעירים הנשרפים ושעיר המשתלח.

פרה אדומה, פרים ושעירים הנשרפים ושעיר המשתלח - מטמאים רק ע"י התעסקות.

ד) הדברים הנטמאים

אדם, כלים, אוכלים, משקים

הדברים הנטמאים מחולקים לארבעה סוגים: אדם וכלים, אוכלים ומשקים.

א) אדם (והוא היחיד שטמא גם כשהוא חי, אך שאר בעלי חיים טמאים רק במותם - נבלה ושרץ).

ב) כלים - נחלקים לארבעה סוגים:

א) כלי חרס - נטמאים רק מאוורם (ולא מגבם ומאחוריהם) או בהיסט,

ב) כלי עץ, עצם, עור ושק (ומדרבנן גם כלי זכוכית): אם הם מקבלים (שיש להם בית קיבול) - נטמאים, אם הם פשוטים (שאינן להם בית קיבול) - טהורים,

ג) בגדים וכלי מתכת - נטמאים בין אם הם מקבלים ובין אם הם פשוטים,

ד) כלי אבנים, גללים ואדמה - טהורים תמיד.

ג) אוכלים - נטמאים רק אם הוכשרו קודם ע"י אחד מהמשקים.

ד) משקים.

כלל: אב הטומאה מטמא את כל ארבעת הדברים הנטמאים (אדם וכלים, אוכלים ומשקים), אך וולד הטומאה מטמא רק אוכלים ומשקים (ומדרבנן משקים שהם וולד הטומאה מטמאים גם כלים).

הערה: להיטמא בטומאת מדרס (-משכב מושב ומרכב) יכול רק דבר שמיוחד למדרס.

(ה) ירידת הדרגה בהיטמאות

אבי אבות, אב, ראשון, שני, שלישי, רביעי, חמישי

כלל: כל נטמא יורד בדרגת טומאה אחת מדרגתו של המטמא (סדר הדרגות מהחזקה לחלשה הוא: אבי אבות, אב, ראשון, שני, שלישי, רביעי, חמישי).

יוצאים מן הכלל - שנעשים באותה דרגת טומאה של המטמא:

- א) "חרב כחלל" - כלים שנטמאו ממת נעשים אבי אבות הטומאה, וכלים שנטמאו מאדם שנטמא ממת נעשים אב הטומאה,
- ב) מדרס (-משכב מושב ומרכב) - נעשה אב הטומאה,
- ג) בועל נידה זבה ויולדת - נעשה אב הטומאה,
- ד) האוכל אוכל טמא - אם אכל ראשון נעשה ראשון, שני נעשה שני, שלישי נעשה שלישי, רביעי נעשה רביעי.

יוצא מן הכלל - שיורד בשתי דרגות:

אוכלים משקים וכלי חרס שנטמאו מאבי אבות הטומאה (מת) נעשים ראשון, ולא אב הטומאה, שלעולם אוכלים משקים וכלי חרס לא יכולים להיות אב הטומאה.

יוצא מן הכלל - שיכול לעלות בדרגת הטומאה:

משקים שנטמאו מראשון, משני, או משלישי נעשים ראשון - "תחילה" (להיטמא משלישי אפשר רק אם הם משקים של קודש).

(ו) קדושת הדבר הנטמא

חולין, תרומה, קודש, מי חטאת

כלל: ככל שהדבר קדוש יותר, כך הוא יכול להיטמא אפילו בדרגת טומאה קלה יותר.

חולין ומעשר שני - יכולים להיות רק אבי אבות, אב, ראשון ושני,

תרומה - גם שלישי,

קודש - גם רביעי,

מי חטאת (מים של פרה אדומה) - יכולים להיות טמאים בכל הדרגות, גם חמישי וכו', ואפילו מאה פעמים.

טבלה לסיכום הפרק:

מי חטאת	קודש	תרומה	חולין ומעשר שני	
•	•	•	•	אבי אבות, אב, ראשון, שני
•	•	•		שלישי
•	•			רביעי
•				חמישי וכו'

ז) דיני הטמא

מעשר, תרומה, קודש, מחנות

כלל: ככל שהדבר קדוש יותר, כך הטמא אסור בו אפילו אם הוא טמא בדרגה קלה יותר:

אב וראשון - אסורים במעשר (שני), בתרומה ובקודש,

שני - אסור בתרומה ובקודש,

שלישי - אסור בקודש.

הטמא משתלח מהמחנה, ותלוי איזה טמא הוא:

מצורע - אסור בשלושת המחנות: שכינה (העזרה), לוויה (הר הבית) וישראל (ירושלים),

זב ובעל קרי - אסור בשני מחנות: שכינה (העזרה) ולוויה (הר הבית),

שאר הטמאים - אסורים רק במחנה אחד: שכינה (העזרה).

(ח) דרכי ההיטהרות

טבילה, הזאה, קורבן

טבילה - כל הטמאים צריכים טבילה במקווה (חוץ מזב שטבילתו במעיין - "מים חיים") ושקיעת החמה ("הערב שמש") לטהרתם.

ויש שצריכים גם דברים נוספים:

הזאה (מי חטאת) - טמא מת (שנטמא ממת) צריך הזאה קודם הטבילה.

קורבן - זב, זבה, יולדת ומצורע צריכים קורבן לאחר הטבילה והשקיעה.

שלבי ההיטהרות:

ברוב הטמאים יש שני שלבים להיטהרות - הטבילה מעלה אותם ל"טבול יום" (שני), והשקיעה מטהרת אותם לגמרי.

בטמאים החייבים קורבן (זב, זבה, יולדת ומצורע) יש שלושה שלבים להיטהרות - הטבילה מעלה אותם ל"טבול יום" (שני), כדלעיל, השקיעה מעלה אותם ל"מחוסרי כפרה" (שלישי), והקורבן מטהר אותם לגמרי.

טבלה לסיכום הפרק:

קורבן	שקיעה	טבילה	הזאה	
	נטהר	נעשה טבול יום	נשאר בטומאתו	טמא מת
נטהר	נעשה מחוסר כפרה	נעשה טבול יום		זב, זבה, יולדת, מצורע
	נטהר	נעשה טבול יום		שאר טומאות

ט) הדברים הנטהרים

אדם, כלים, אוכלים, משקים, כלי חרס

לא כל דבר יכול להיטהר מטומאתו:

אדם וכלים - נטהרים,

אוכלים ומשקים - הטבילה לא מועילה להם,

כלי חרס - אין להם טהרה אלא בשבירתם.

(י) סיכום

הטמאים, הנטמאים, הדרכים שמטמאה, קדושת הנטמא, הדברים שאסור

הטמאים	הדברים שיכולים להיות בדרגה זו	הדרכים שהיא מטמאה אחרים	קדושת הדבר הנטמא	הדברים שהטמא אסור בהם
אבי אבות	מת	מגע, משא, אוהל	חולין, תרומה, קודש, מי חטאת	
אב	זב, זבה, נידה, יולדת, מצורע, נבלה, שרץ, שכבת זרע	מגע, משא, מדרס והיסט (תלוי באיזו טומאה)	חולין, תרומה, קודש, מי חטאת	מעשר, תרומה, קודש
ראשון	אדם וכלים, אוכלים ומשקים	מגע	חולין, תרומה, קודש, מי חטאת	מעשר, תרומה, קודש
שני	טבול יום, גזירות דרבנן	מגע	חולין, תרומה, קודש, מי חטאת	תרומה, קודש
שלישי	מחוסר כפרה	מגע	תרומה, קודש, מי חטאת	קודש
רביעי	אוכלים ומשקים	מגע	קודש, מי חטאת	
חמישי וכו'	אוכלים ומשקים	מגע	מי חטאת	